

Flygvapnets flygflottiljer

F 11 Kungl Södermanlands flygflottilj

Besättningen på väg till ett spaningsuppdrag på F 11 Skavsta. SAAB S 18A F 11-56 utrustad med spaningsradar i kapseln under kroppen. Under numret "56" på nosen finns en kamerallucka.

Av LENNART ANDERSSON

De förhållanden som rådde efter andra världskrigets utbrott ökade behovet av fjärrspaning och den 19 december 1940 beslöt riksdagen att ett en ny spaningsflottilj skulle bildas samt att den skulle överta den fjärrspaningsdivision som tillhörde F 3. Skavsta utanför Nyköping föreslogs som lämplig förlägningsort och där fanns redan ett krigsflygfält (fält 11) med 800 meter långa asfalterade rullbanor. Detta flygfält kom 1942–1943 att utvidgas och fick då en utsträckning på 1 700 x 1 500 meter. Kungl Södermanlands flygflottilj (F 11) sattes upp den 1 juli 1941 och chef blev fram till 1945 Birger Schyberg och därefter Arthur Henricson.

Flottiljens första flygplan var en Sk 15 Klemm 35 som kom den 19 juli 1941. Snart följde en Sk 11 Tiger Moth och två B 4 Hawker Hart för målbogsering samt

en inhyrd Tp 5 Junkers Ju 52/3m. Den 1 oktober överfördes 4. divisionen F 3 och döptes om till 1. divisionen F 11. Några flygplan hade divisionen inte med sig, men under oktober och november lånade man in sex B 3 Junkers Ju 86 från F 1.

F 11 skulle överta S 16 och B 16 Caproni från F 3 och F 7, där de tidigare tjänstgjort som spanings- respektive bombplan, men de stod nu på verkstad med flygförbud på grund av de tillverkningsfel som upptäckts. Man var dessutom tvungen att vänta tills Saab S 17 och B 17 kunde levereras som ersättning till F 3 och F 7. De första S 16-planen överlämnades från F 3 den 4 december 1941 och sedan överfördes flygplanen successivt. När även de plan som varit på större reparationer kommit hade F 11 sammanlagt fått 71 stycken S 16, inklusive de två som byggts om till transportversionen Tp 16.

Flygvapnets enda P 5 Hampden, ombyggd till stabstransportplan, placerades vid F 11 i juni 1941 och i augusti kom Tp 10, en Fokker F.VIII, som köpts in från AB Aerotransport. Den tillhörde ett tag egentligen F 9, men var placerad på F 11. En eller fler Tp 5 Junkers Ju 52/3m fanns i perioder vid flottiljen för transport och för utbildning av navigatörer och förare. Andra flygplan som tillkom under åren 1942–1944 var en andra Sk 11, en tredje B 4, en Sk 12 Stieglitz och en S 9 Hawker Osprey. 1944–1945 fick man ytterligare två Sk 12, tre målbogseringsutrustade B 5 Northrop 8 och tre Sk 15. Segelflygsektionen på F 11 var från 1942 utrustad med två G 101 (SG-38), två Se 102 Grunau Baby, två Se 103 Kranich och en Se 104 Weihe.

Problemen med S 16 fortsatte och gjorde att antalet tjänstdugliga flygplan under lång tid var mycket lågt. Många flygplan

blev stående som reservdelsplan och reparationer och modifieringar drog ut på tiden. 1. divisionen fick därför under en lång period fortsätta att flyga med de sex lånade B 3-planen och inför eskaderövningen i september 1942 lånades ytterligare sex B 3 så att man skulle kunna delta med en fulltalig division. Den andra F 11-divisionen markerades med ett 15-tal skolflygplan av typ Sk 14 North American, som också lånats in! B 3 blev kvar på F 11 ända till i april 1943.

Efter hand kunde tre divisioner med S 16 organiseras men de tekniska problemen fortsatte. Från juli 1943 baserades en spaningsgrupp ur F 11 på Rinkabyfältet i Skåne. Den drogs in i december, men återuppsattes på fält 4 Everöd i mars 1944. Från oktober var gruppen tillbaka på Rinkaby, där den stannade till februari 1945. Från september 1943 fanns en annan spaningsgrupp med fyra S 16 baserad på Sätenäs. I slutet av mars 1944 placerades en grupp på Visby flygplats, men flyttades snart till Bunge, för att i mitten av juni återvända till F 11. Mellan maj och augusti var alla tre grupperna utökade till divisionsstorlek.

Tre nedskjutna S 16

1. divisionen låg under eskaderövningen 1943 på fält 36 Åkerby, nära Örebro, och mellan juni och september 1944 var den åter förlagd till samma plats. Spaningsgruppen på Sätenäs låg kvar där till i maj 1945. I maj 1944 sköts tre S 16-plan från dessa spaningsgrupper ned av tyskarna under uppdrag mot lettländska kusten och över Kattegatt. Den sista spaningsflygningen med S 16 den skedde den 27 april 1945 och därefter förekom i stort sett endast provflygningar med typen. Samtliga 55 kvarvarande exemplar kasserades i augusti 1945 och skrotades.

Som ersättning måste F 11 återigen låna flygplan från andra flottiljer, vilket samtidigt var ett sätt att spara pengar för att flygvapnet skulle ha råd att sätta upp ytterligare en jaktflottilj, F 18. Ursprungligen var det annars tänkt att F 11 skulle ha fått 26 flygplan av en spaningsversion av B 18B, kallad S 18B, men den tillverkades aldrig. I stället fick F 11 överta tretton B 3 från F 1, 21 J 9 Seversky från F 8 och tre S 14 Storch från F 3. Senare tillkom ytterligare några J 9. Dessa flygplan skulle märkas som om de tillhörde F 11, men var formellt sett inlånade. Spaningsdivisionerna var blandade och flög med alla tre typerna. Trots att B 3 och J 9 utrustades med kameror ändrades inte typbeteckningarna. (Beteckningen "S 9C" som förekommit i litteratur är en ren fantasi-produkt.)

Under 1946 fick man överta 30 B 18A och de kallades efter modifiering till spaningsplan för S 18A. I flygvapnets krigsorganisation hade F 11 tre spaningsdivisioner som vid krigsfall IIS var utgångsbaserade på baserna Skavsta, Säve

Ovan: Sk 12 Focke-Wulf Stieglitz, använd bland annat som sambandsflygplan på F 11. Flygplanet på bilden, F 11-42 (sannolikt nr 642), fanns kvar på flottiljen till 1954.

Nedan: Fieseler Fi 156 Storch kallades i Sverige S 14 Stork. Kännetecknande för flygplans-typen var den mycket korta start- och landningssträckan. På F 11 fanns som mest 13 sådana flygplan, vilka ingick i spaningsdivisionerna som sambandsflygplan.

Nedan: B 3, Junkers Ju 86, blev efter sin tid som bomb, spanings och min/torpedflygplan flygvapnets första transportflygplan. I den rollen användes, bland annat på F 11, ett 30-tal B 3 under 1950-talet. F 11:s flygplan döptes till Lärkan, Måsen, Svanen, Tranan och Tärnan.

S 31 Spitfire användes av F 11:s spaningsdivisioner tillsammans med S 18A och S 14 under åren 1948 till 1955.

och fält 14 Tierp. Vid krigsfall IIN skulle även Sävedivisionen finnas i Tierp. Åren 1948–1950 ersatte S 31 Spitfire J 9 och divisionerna innehöll därefter S 18A, S 31 och S 14. 1948 fick spaningsflyget också en helt ny krigsorganisation där F 11:s fyra fredsdivisioner i krig skulle organisera åtta divisioner.

Jetflyg

De baser som nu figurerade som krigsbaser var Kalmar, Ljungbyhed, Kallinge, Nyköping (två divisioner, en flyttad till fält 10 Enstaberga och senare Norrköping-Kungsängen), Söderhamn och fält 14 Tierp (senare fält 24 Sommaränge i Uppland). Fram till 1950 innebar krigsfall IIN flytt av Kallingedivisionen till fält 31 Unbyn söder om Boden. De åtta J 28B (inofficiellt ”S 28”) Vampire som fanns på F 11 mellan 1953 och 1955 skulle i krig ha använts som spaningsflygplan och hade då Ljungbyhed som krigsbas.

S 29C Tunnan ersatte 1954–1956 S 31 Spitfire och då kunde inte längre de krigsflygfält som saknade permanentade banor användas. Från 1956 gällde dessutom en helt ny krigsorganisation för F 11 med endast fem divisioner. De flög alla med såväl S 14 och S 18A som S 29C och skulle enligt krigsplanläggningen grupperas på baserna Torslanda, Ljungbyhed, Nyköping, Kallinge och Söderhamn. Nästa sto-

Till vänster:
Bland de flygplanstyper som tillhört F 11 fanns mellan 1947 och 1957 transportflygplanet Tp 46 de Havilland Dove.

Nedan:
Saab B 17A F 11-62 användes bland annat för målbogsering

F 11 gick in i jetåldern på allvar med S 29C Tunnan år 1954, men då ingick i spaningsdivisionerna fortfarande både S 18A och S 14. Noga räknat började jetepoken egentligen med ett kort mellanspel med åtta stycken J 28B 1953–1955.

ra händelse var att S 32C Lansen ersatte S 18A 1958–1959. På F 11 fanns också ett litet antal J 29A, J 29B och A 32A, troligen för allmän flygträning.

I och med att Lansen kom i tjänst ändrades hela krigsorganisationen återigen i maj 1959, nu tillbaks till åtta divisioner, som alla var utrustad med en och samma typ. Utgångsbaseringen blev nu Ljungbyhed (S 32), fält 81 Sjöbo (senare Ängelholm, S 29), Ronneby (S 29), Kalmar (S 32), Nyköping (senare Malmslätt, S 32), Linköping-Tannefors (S 29), Västerås (S 32) och Söderhamn (S 29). Divisionerna bytte ibland plats och även baserna Barkarby, Bråvalla, Halmstad, Uppsala, Uråsa, fält 85 Byholma, fält 89 Eteryda förekom i krigsplanläggningen. I fred hade F 11 två divisioner med S 29C och två med S 32C.

Mellan 1948 och 1957 ansvarade F 11 för att sätta upp en transportflyggrupp med cirka sex B 3 Junkers. Man fick också en Tp 46 Dove 1947 och en Tp 83 Pembroke 1958.

Åren 1965–1967 ersattes S 29C med S 35E Draken. Utgångsbaseringen ändrades flera gånger och var till sist för S 32-divisionerna Kalmar, Bråvalla, Byholma och Söderhamn. S 35-divisionerna var baserade på Ljungbyhed, Uråsa, Barkarby och Uppsala. Samtliga försvann ur krigsorganisationen 1977–1979. I fredsorganisationen avvecklades den ena S 32-divisionen 1976 och den andra 1978. Båda

S 35-divisionerna drogs in 1979. Ansvaret för fyra av krigsorganisationens spaningsdivisioner övertogs av F 13 och F 17, men de utrustades nu med SF 37 och SH 37 Viggan.

F 11 avvecklades den 30 juni 1980.

Läs mer:

F 11 1941–1980 (Södermanlands museum Rapport 5), 1980

Norrbohm, Gösta och Skogsberg, Bertil, Över land och hav. Kungl Södermanlands Flygflottilj F 11 1941–1980, 1980

Flygplanstyper som tillhört F 11

- A 32
- B 3, B 4, B 5, B 17
- J 9, J 28, J 29
- S 9, S 14, S 16, S 18, S 29, S 31, S 32, S 35
- Sk 11, Sk 12, Sk 14, Sk 15, Sk 16, Sk 50
- Tp 16, Tp 46, Tp 83
- G 101, Se 102, Se 103, Se 104

S 32C Lansen och S 35E Draken blev F 11:s sista stridsflygplan innan flottiljen lades ned 1980. På flottiljen fanns ett 40-tal av vardera typen.

Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv